

“Krišjāņa Barona ceļš”
“Lai pētītu, vispirms nepieciešams zināt!”
“Radošas izpausmes darbā ar tekstu”

Mg. geogr. **Andris Ģermanis**,
Rīgas Valsts 2. ģimnāzijas
izglītības metodīķis

2022.gada 24.oktobris, CVĢ seminārs

Ceļā ar Krišjāni Baronu

Ideja

Tālabā **1859. gadā** Krišjānis Barons kājām veica ceļu no Tērbatas (tagad – Tartu) līdz Dundagai. Pēc noietā ceļa tapa pirmā Baltijas ģeogrāfijas un skolu ģeogrāfijas mācību grāmata «**Mūsu tēvzemes aprakstīšana un daži pielikumi īsumā saņemti**». Imanta Ziedoņa muzejs (projekts «Imanta Ziedoņa muzejs ceļā ar Krišjāni Baronu») 2020. gada vasarā organizēja **atkārtotu šā kultūrvēsturiskā ceļa noiešanu**, izvēloties **65 mūsdienu Krišjāņus Baronus** un uzticot viņiem atrast katram savā ceļa posmā dažādas aktivitātes un nozīmīgus objektus.

No Krišjāņa Barona atmiņām

Vidzeme bija redzēta vien dažas reizes.

No Tartu līdz Valkai ceļojis kopā ar medicīnas studentu Kalniņu, bet tālāk – viens.

Nakšņošana krogos un skolās, cīņa ar blakšu leģioniem.

Ceļā iejuties arī dažādu profesiju ādā.

Vecpiebalga, Staburags, Sece, Koknese...

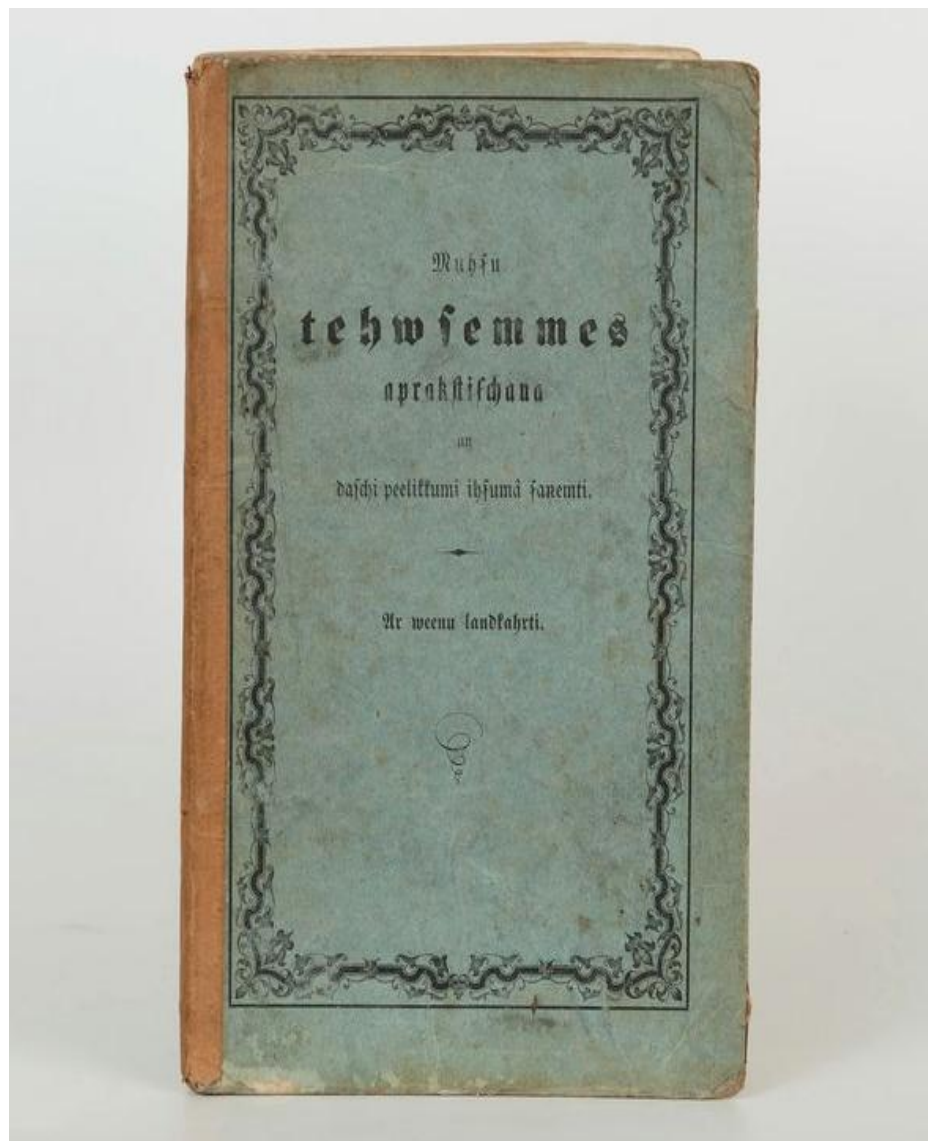
No Krišjāņa Barona atmiņām

«Ar sava ceļojuma iespaidiem un novērojumiem biju pilnīgā mierā. Galvenais, mācījos, sakarā nākdams ar dažādiem ļaudīm un apstākļiem, gan citus, gan sevi pašu apzinīgāki pazīt un apsvērt.»

Krišjānis Barons

1859. gads

**Mūsu
tēvzemes
aprakstīšana
un daži
pielikumi
īsumā
saņemti**

Mūsu tēvzemes aprakstīšana

Unikāls tā laika kultūrvēsturisks un ģeogrāfisks notikums.

Apraksti veidoti pēc ļoti līdzīgas shēmas, kā tas notiek mūsdienās (daba, iedzīvotāji, pilsētas un teritorijas iedalījums).

Daudz vērības pievērsts arī ģeogrāfijas terminu skaidrojumam.

Mūsu tēvzemes aprakstīšana

Veidoja latviešu vēlāko ģeogrāfisko domu un ģeogrāfiskās literatūras uztveri.

Vairums faktu uzrakstītajā grāmatā bijuši precīzi vai pat ļoti precīzi.

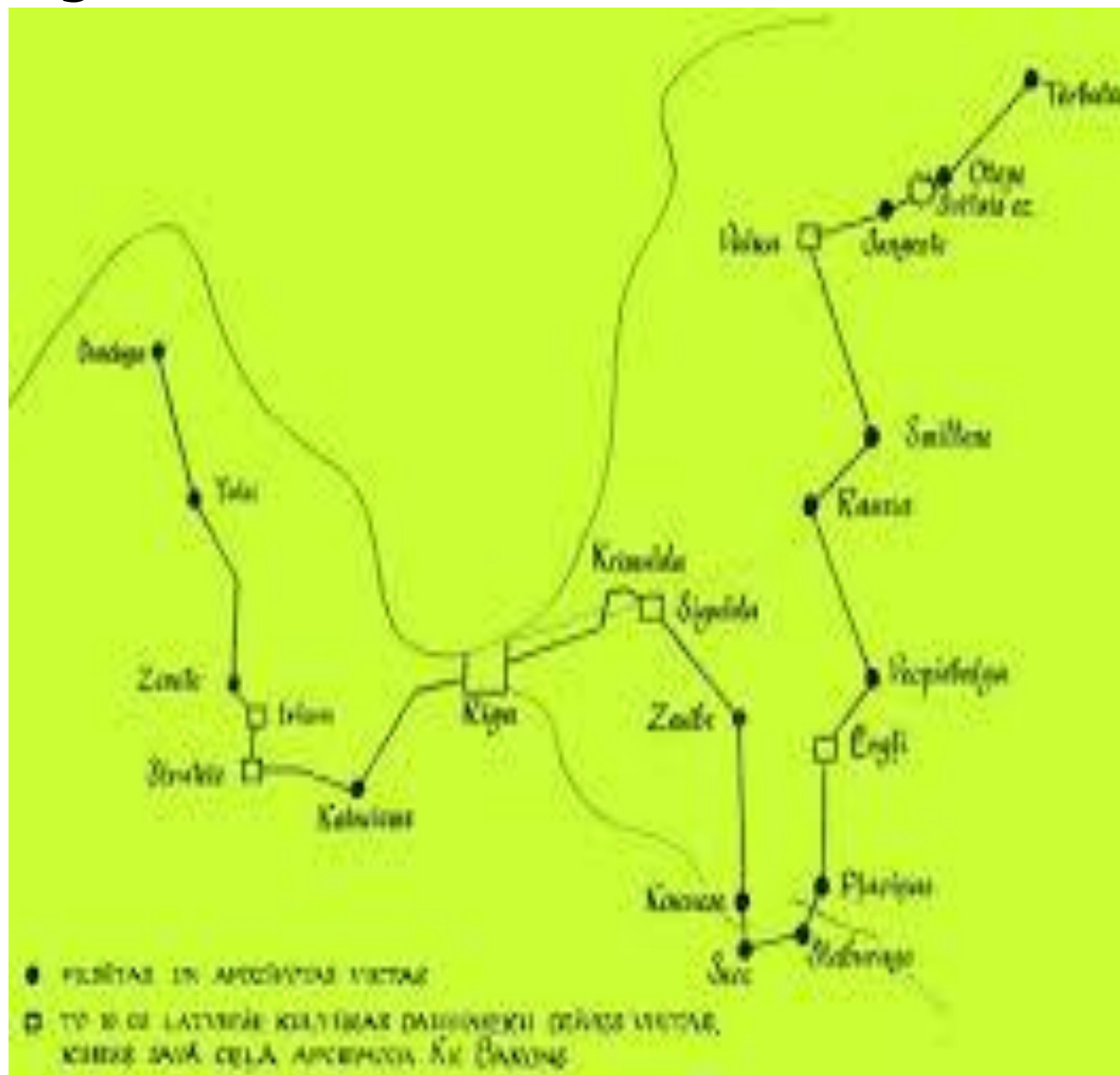
Krišjānis Barons savā grāmatā lielu vērību pievērsa upju, ezeru un apdzīvoto vietu nosaukumiem.

Ceļā!

Krišjānis Barons ļoti rūpīgi un reizē vienkārši izskaidro dažādu kartes elementu apzīmējumus, krāsas, mērogu, ģeogrāfisko koordinātu sistēmu un nobeidzot uzsver:
«Skolmeisteri lūdzami, lai par šām lietām gruntīgāki bērniem izstāsta un uzdod rēķinumus; caur to mudina cilvēkam prātu, voi grib, voi negrib.»

Doc. J. Štrauhmanis

Ceļā ar Krišjāni Baronu: maršruts

Staburags-Sece

**Dižkoku
uzmērīšana**
(parastais osis – 4,16 m,
parastā kļava – 3,64 m,
parastais ozols – 4,44 m).

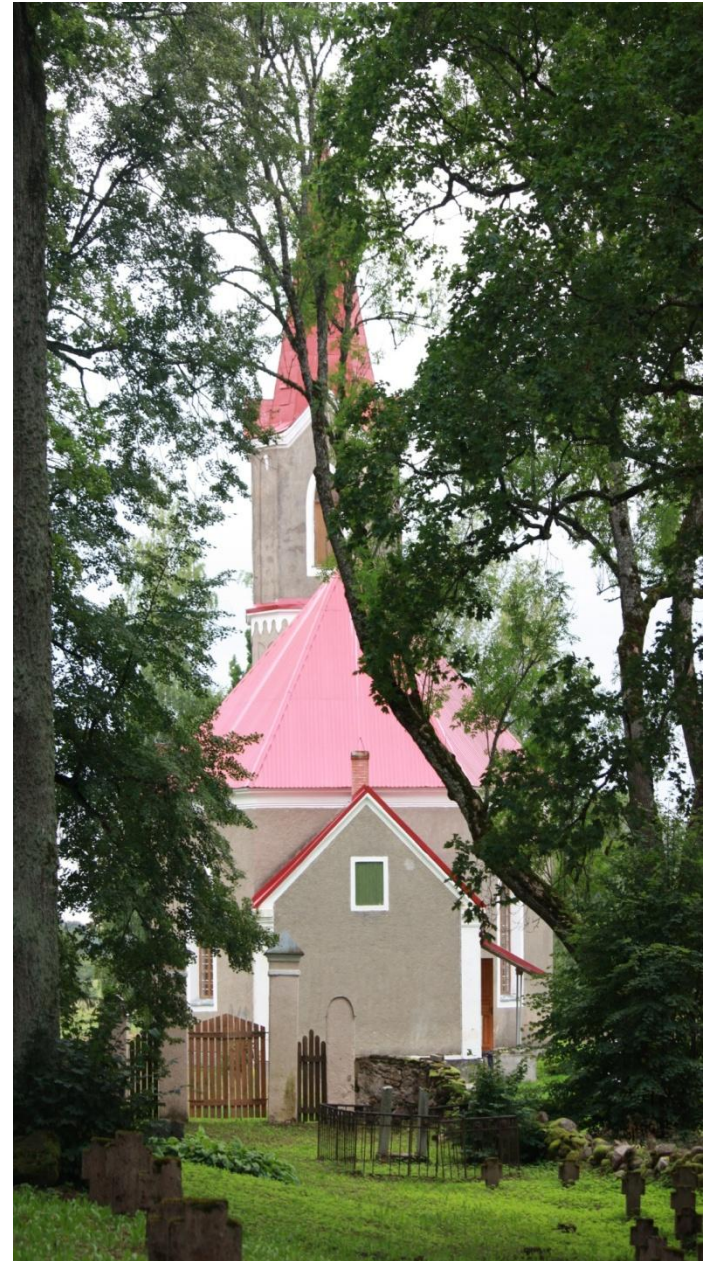
Staburags-Sece

Dzejas
lasījumi uz
ceļā
sastaptajiem
laukakmeņu
krāvējiem.

Staburags-Sece

**Seces
baznīcā, Tur
savulaik
darbojies
Frīdrihs
Mālbergis.**

Vietas novadpētniecība un Zemgales kultūrainavas

Projekta «Imanta Ziedoņa muzejs ceļā ar Baronu» ietvaros

2. septembrī ap plkst. 16.00 Seces pagasta Kultūras namā

notiks lekcija

«VIETAS NOVADPĒTNIECĪBA UN ZEMGALES KULTŪRAINAVAS»

Lektors: Mg. geogr. Andris Ģērmanis

Aicināti visi interesenti!

Pēc lekcijas būs iespēja tikties ar Ilzi Štrausu (LU Latviešu valodas institūts) un dalīties ar Seces pagasta vietvārdiem – upīšu, ezeru, tiltu, māju, mežu, plavu, purvu utt. vārdiem.

Staburags-Sece

Vietvārdi un ainavas

Rezultātā

Atkārtots Krišjāņa Barona veiktais ceļš.

Pārizdota Krišjāņa Barona grāmata “Mūsu tēvzemes aprakstīšana un daži pielikumi īsumā saņemti”.

Izstāde Latvijas Nacionālajā bibliotēkā “Tuvie”.

Elektroniska grāmata “Tuvie”, ko uzrakstīja Mūsdienu Krišjāņi Baroni:

<https://www.ziedonamuzejs.lv/lv/muzejs/projekti/cela-ar-baronu/musdienu-baronu-cels-digitala-gramata-tuvie>

2021. gadā – filma.

Grāmata “Tuvie”

Mūsdienu “Baroni”

192

ZEMGALE MŪSDIENĀS

Latvijas dienvidos, Lielupes apmēkta un Latvijas Republikas iekšautā, stāv Zemgale – izauklēta līdzenumā, nobriedušies māks, izaudzējusi maizi un savās lauku sētās devusi stiprus un sirsnīgu laudis.

Agrāko platlapju meļu vietā tagad te plešas auglīgi tīrumi, bet ošu, ozolu un liepu meļi ar mežabeļiem saglabājušies tikai vietām un fragmentāri – tāpat kā ošu gatves, bērzu birtālas un savulaik veidotās koku alejas.

Kā sakarnieki ar dabesim Zemgales lauku vidū un lauku sētu pagalmos majestātiski aug milzīgi dižkoki. Tie ir daudzā kultūrvēsturisku notikumu liecinieki, dabas daudzveidības uzturētāji un kultūrainavas veidotāji.

Par maizes kļēti dēvētājam novadā intensīva lauksaimniecība mazinājusi dabisko plāvu izplatību un bioloģisko daudzveidību. Vietām gan savulaik listo līdumu vietā tagad tiek stādīti bērzi.

Cukurbiešu laukus nomainījuši rapša tīrumi, iejāgtu zirgu ieraudzīt indodas ļoti reti, bet darba čākluma un tīkuma krauto smaržīgo siena zārdū vietā mūsdienu laukos ripo traktorū veidoti ruloni, tādos tagad pat rapša salmus ietin!

Samērā blīvi apdzīvotā teritorija turpina zaudēt iedzīvotājus, bijušās lauku mājas pamašām pārveršas graustos un gruveļos, tām pāri iet buldozeru spēks, aizsaulkot kultūrvēsturī vēsturi. Vismaz vienoštos nosaukumus un dižkokus pagalmos gribas saglabāt!

Nekur nav tik blīvs mazo upiņu tīkls kā Zemgalē. Vasarā mīrīgas, bet pavasara palos skrien no krastiem, ka ne noturēt! Savulaik krausti pieceļa ar krāšņi ziedošu puku plāvm, upes bija zivju pilnas, bet tagad vairums šo upiņu iņģrāvotas un... kā līvarotas.

Ezeru Zemgalē maz, tie galvenokārt veidoti kā dzimavezeri – nelieli uzpludinājumi

uz upēm. Tomēr arī tiem ir nozīmīga vieta kultūrainavas veidošanā un putnu piesaistē. Ziemeļu gulbja ģimene vai meļa pīļu saime – arī viņi ir neatņemama Zemgales sastāvdaļa.

Oši – ledāja veidoti gari un ļauni pauguri, kas atgādina tādus kā dievhoja uzbērumus, – savulaik devuši smilti un granti Zemgalei raksturīgo, visbiežāk – taisno ceļu izbūvē, tie pedēja laikā, gluži kā citviet Latvijā, dašīgi tiek remontēti.

Zemgales ģeobotāniskajam rajonam ir raksturīgi vairāki ļoti reti augi, kas citur atrodami ļoti reti vai pat nemaz. Tāda ir villainā pundega, lielā rvaigzīte un zīda magone. Arī lēdzerkate ar savu spursaino izskatu priedē Zemgales viesus.

Pavasars bērzu birtālas ar ziedošiem galpiņiem, neatkārtotāmās staļu plāvas mazo upiņu krastos piesaista uzmanību un raisa estētiskas jūtas, bet rudens kāras šķiet krāšņs un gardās kazenes, haģātīgie laudu riekstu krājumi un sēnes.

Agrāk Zemgalei raksturīgās mozaikveida ainavas ar lauku sētu, koku puduriem un nelieliem laukiem tagad nomaina lielsaimniecības ar vienlaidu monokultūras platībām un lielām lopu saimniecībām.

Jāteic, ka nākotnē novadu sagaida dažādi izaicinājumi. Saglabātājiem meļu fragmentiem būs jāpārdomo ošu sēnšu sīlības radītās sekas, upēm jācinās ar lauksaimniecības radīto piesārņojumu, biteniekiem – ar potenciāli arī Zemgalē ienākošiem lāčiem...

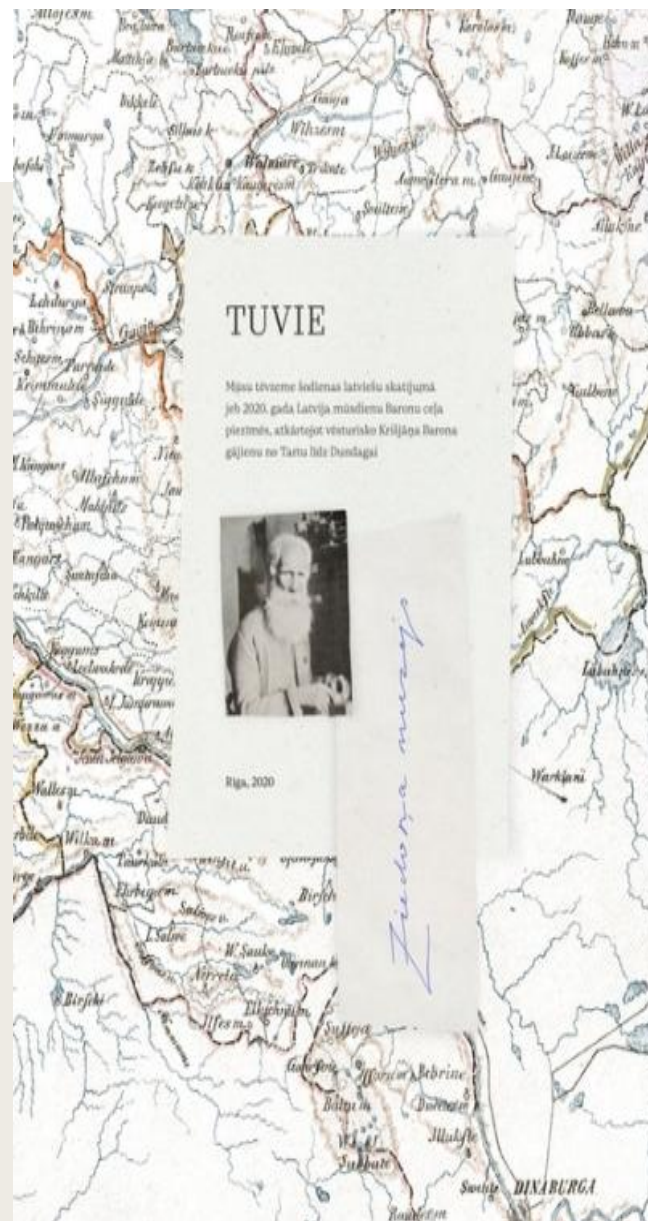
Zemgalē lepojas ar savām pilīm, pilskalniem, pilsētām, lauku sētām un Annas Brigaderes Spriedīti. Liela nozīme novada veidošanā ir arī šeit dzīvojošajiem lietuviešiem. Zemgalē aug un attīstās. Es milu savu dzimto pusi.

Mūsdienu “Baroni”

193

Skolotājs Andris Ģermanis dodas ceļā ar skolēniem

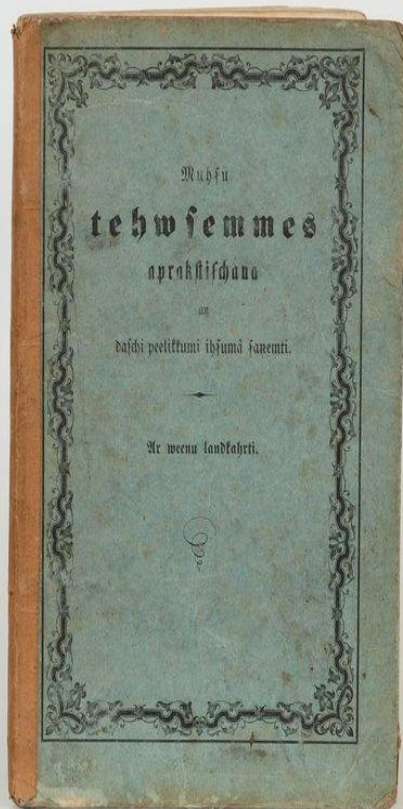

2020. gads

**Mūsu
tēvzemes
aprakstīšana
un daži
pielikumi
īsumā
saņemti**

Mūsu tēvzemes aprakstīšana

Ceļā!

«Es nezinu, cilvēki, kur manas mājas.
Tik - balti putekļi putinājas.»

Imants Ziedonis

No “iekalšanas” uz domāšanu...

Mācību priekšmeta "Ģeogrāfija" uzdevumi:

1. padziļināt **zināšanas** un **izpratni** par pasaules reģionu demogrāfisko un sociālo procesu veidošanos un attīstību, izvērtējot un apzinoties to daudzveidības cēloņsakarības;
2. pilnveidot spējas **analizēt** teorijas, notikumus, sabiedrības un dabas vides mijiedarbībā radītās problēmas un **vērtēt** ģeogrāfijas zinātnes nozīmi globāla un reģionāla mēroga pētījumos;
3. **mācīties izprast** dabas resursu ģeogrāfiskā izvietojuma likumsakarības, novērtējot resursu ietekmi reģiona un valsts sociālo procesu un saimnieciskās darbības attīstībā;
4. pilnveidot praktiskās, pētnieciskās un radošās darbības prasmes ģeogrāfijā, izmantojot dažādus informācijas avotus un daudzveidīgus paņēmienus.

Vērā ņemams citāts

Vjačeslavs Kaščejevs:

“Mācīšanas procesā lielāka uzmanība pievēršama jautājumam “kāpēc?”. Nevis vienkārši – tev tas ir jāzina tāpēc, ka jāzina. Jo pretreakcija tad var būt OK, labi, es iekalšu, bet pēc tam lieciet mani mierā!”

“Diena”, 08.04.2015.

Citāts

“Liela daļa Eiropas valstu, kas iekāpušas šajā kompetenču grāvī, tagad cenšas no tā rāpties laukā... Šobrīd skolās ir pazudusi domāšanas veicināšana sistēmā, zināšanas lielākoties ir fragmentāras.”

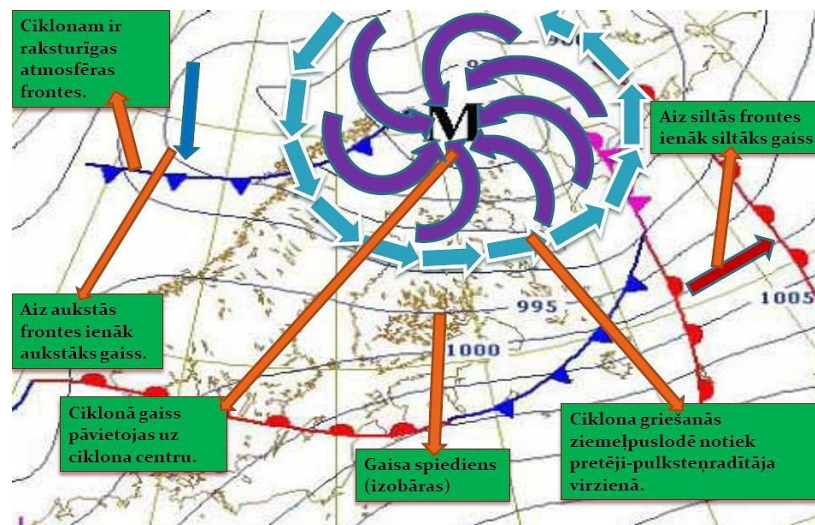
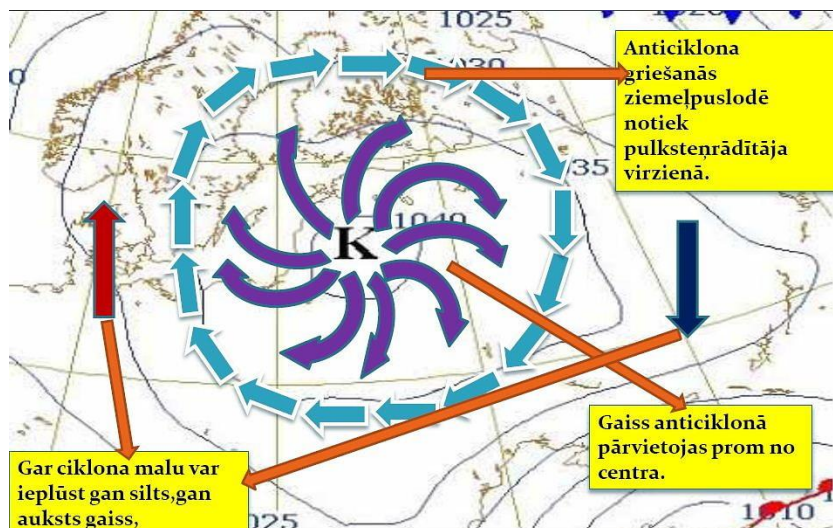
Profesore Janīna Kursīte

NRA, 26.10.2017.

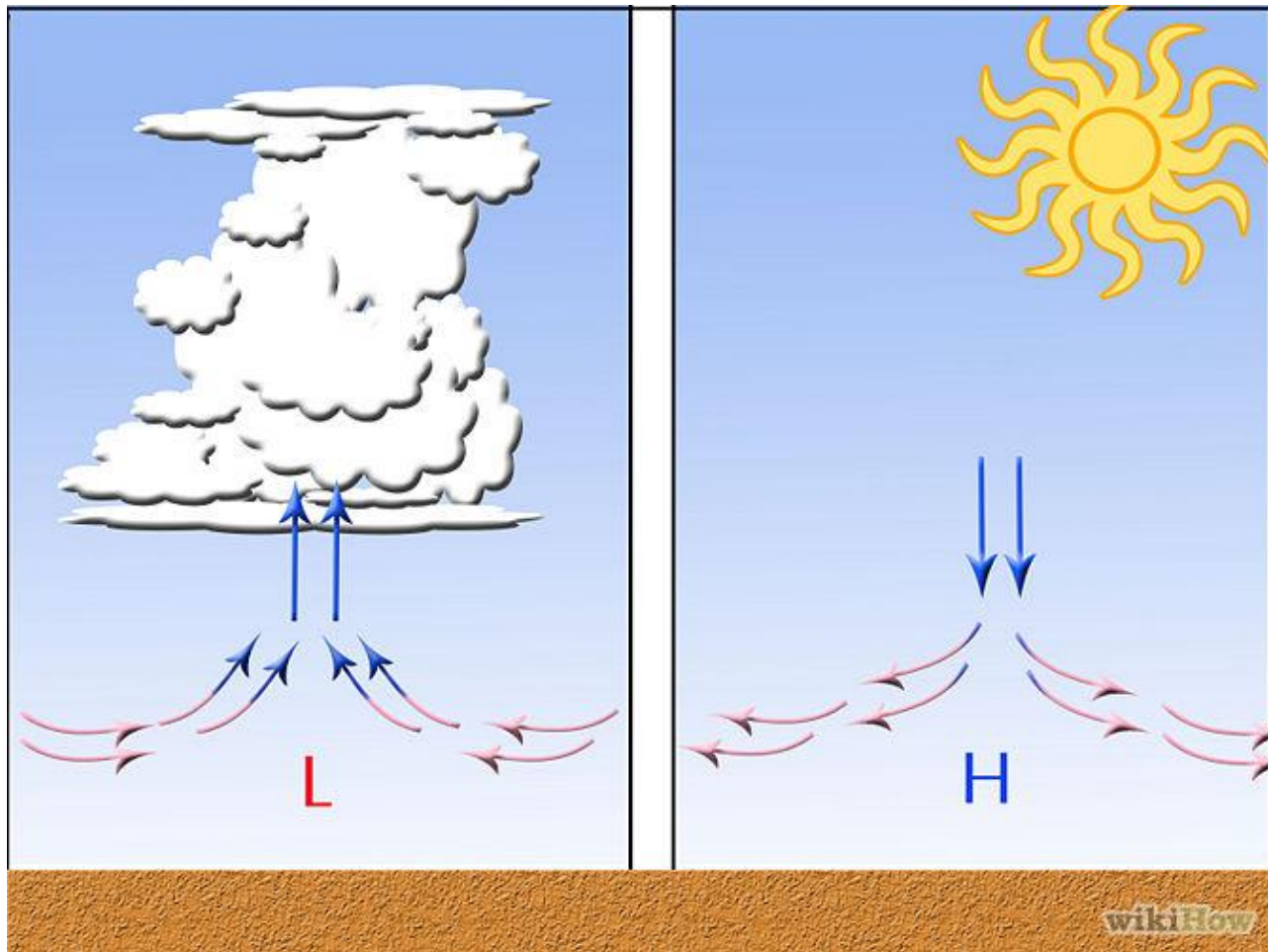
“Iekalšana” un domāšana

“Iekalšana”	Domāšana
Mehāniska	Radoša
Noturība īslaicīga	Noturība ilgstoša
Spēj iegaumēt	Spēj analizēt, salīdzināt, secināt, prognozēt
Notikums	Izvērtējums, plusi un mīnusi, izvēle starp vairākiem piedāvājumiem
Fakti, notikumi, likumsakarības	Cēloņi un sekas, prognozes
Jautājums – kas?, kad?, ko?, kā? un citi.	Jautājums – kāpēc?
Iegaumēšana	Kritiskā domāšana
Reproducēšana, atstāstīšana	Radoši, “ar pievienoto vērtību”
Trenē atmiņu	Trenē prātu
Salīdzinoši viegli	Salīdzinoši grūtāk

Cikloni un anticikloni (1)

Cikloni un anticikloni (2)

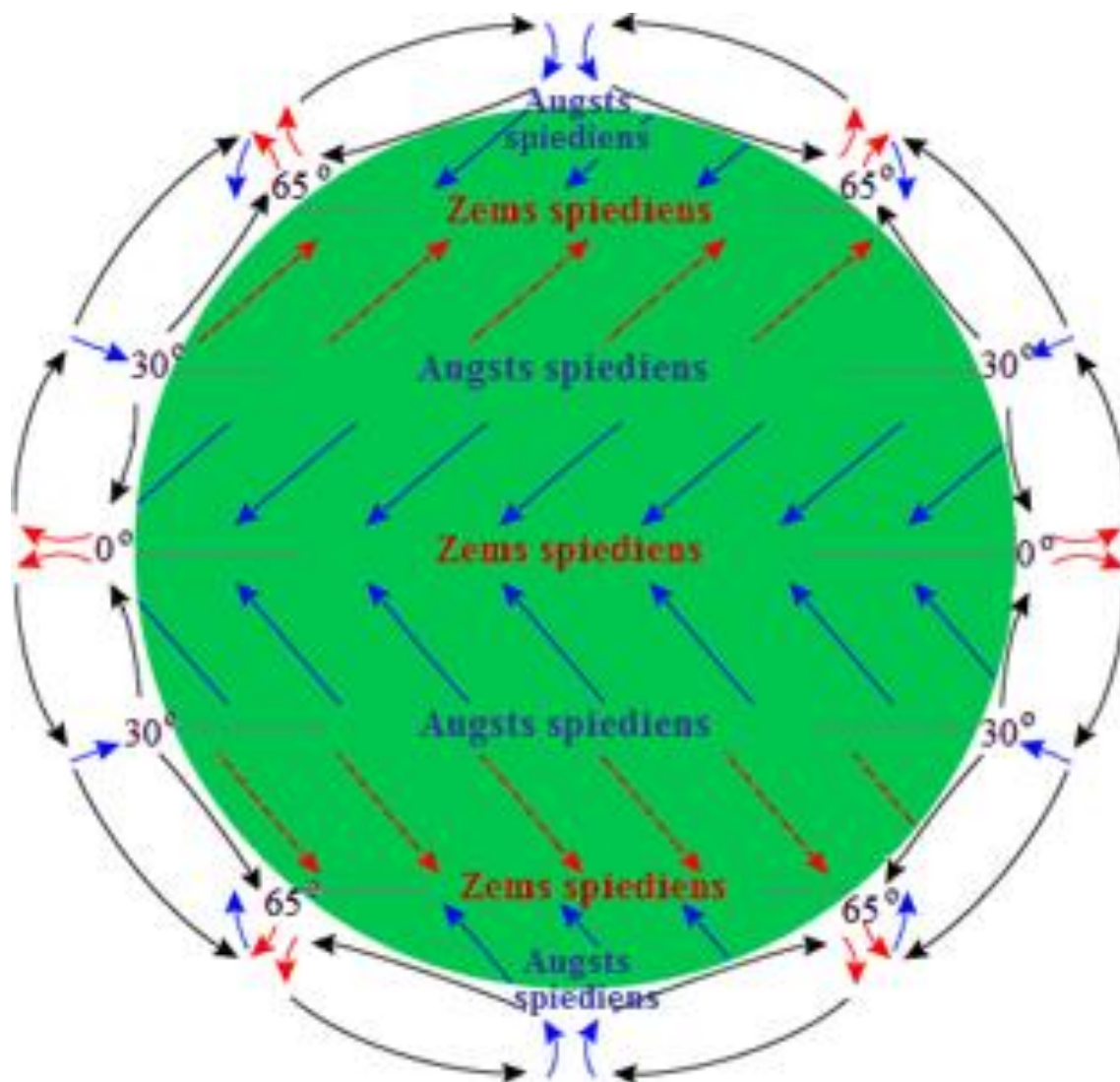
Cikloni un anticikloni (3)

Cikloni	Anticikloni	“Jāiekaļ”	Jāizdomā
Zems spiediens centrā	Augsts spiediens centrā	“Jāiekaļ”	
Augšupejošas gaisa masas	Lejupejošas gaisa masas		Fizika
Gaisa masas virzās centra virzienā	Gaisa masas virzās perifērijas virzienā		Fizika
Ziemeļu puslodē kustība pretēji pulksteņrādītāja virzienam	Ziemeļu puslodē kustība pulksteņrādītāja virzienā		Fizika
Ir nokrišņi, mākoņi	Nav nokrišņu, skaidrs laiks, saulains		Fizika
Ziemā silts, vasarā vēss	Ziemā auksts, vasarā karsts		Fizika

Pamatatziņas!

- ! Vējš pūš no vietas ar augstu spiedienu uz vietu ar zemu spiedienu.
- ! Gaisa temperatūra troposfērā, pieaugot augstumam, uz katru 1 km vidēji samazinās par 6 grādiem.
- ! Jo gaiss ir siltāks, jo vairāk mitruma tas var saturēt.
- ! Siltās jūras straumes palielina nokrišņu daudzumu, aukstās – samazina.
- ! Zems gaisa spiediens saistās ar nokrišņiem, augsts – ar laiku bez nokrišņiem.

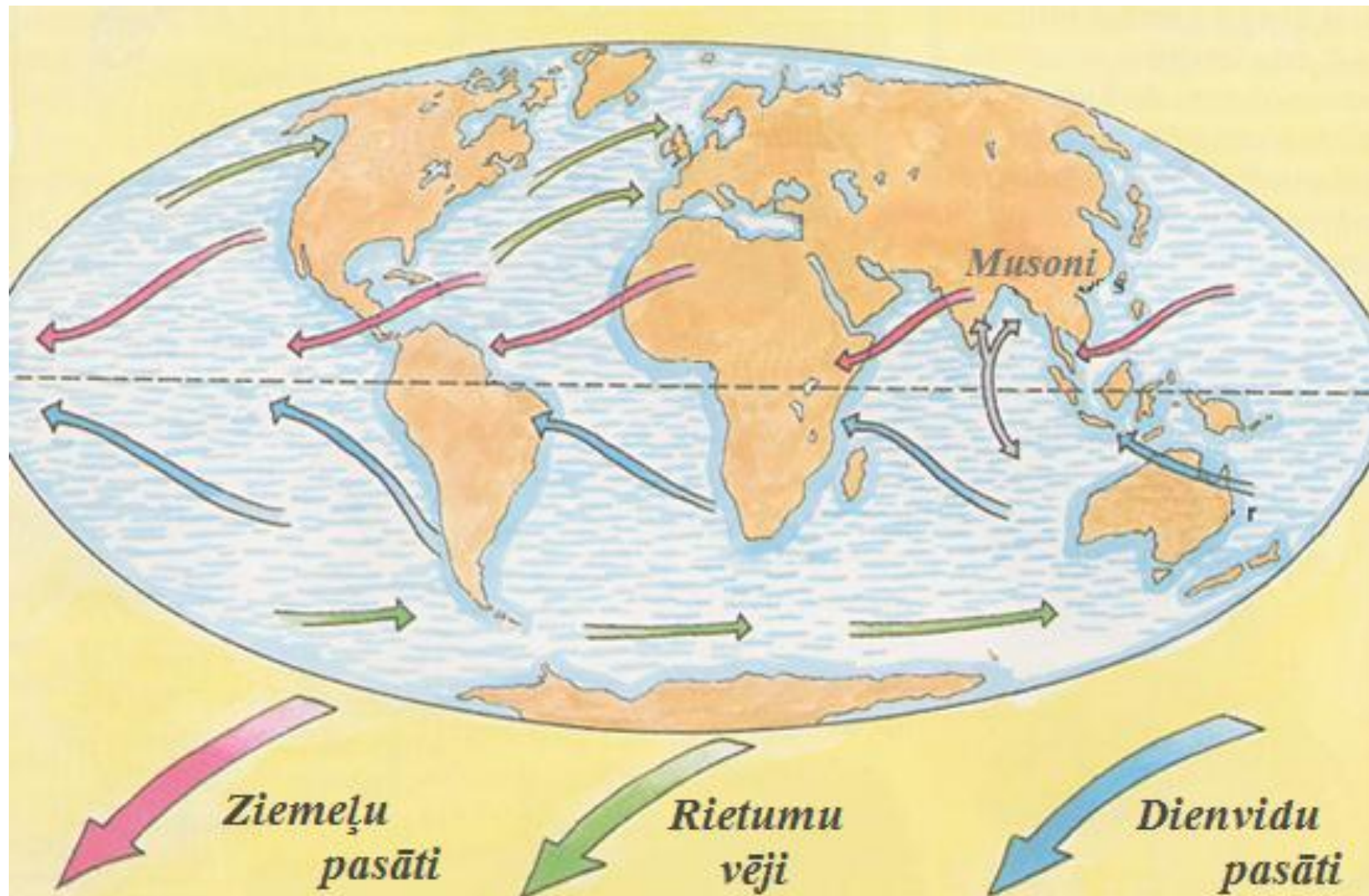
Gaisa spiediena sadalījums uz Zemes

Vēji

- **Pasāti** – vēji, kuri pūš no tropu platuma grādiem uz ekvatoru, visu gadu, virzienu nemaina.
- **Musoni** – vēji, kuri novērojami kontinentu austrumos, divas reizes gadā maina virzienu.
- **Rietumu vēji** – valdošie vēji mērenajā klimata joslā.

Vēji

Gaisa masas

- A - **Arktiskās** un **antarktiskās** (polārās) – aukstas un sausas (augsts spiediens)
- M - **Mērenās** – mērenas un mitras (zems spiediens)
- T - **Tropiskās** – siltas un sausas (augsts spiediens)
- E - **Ekvatoriālās** – karstas un mitras (zems spiediens)

Gaisa masas klimata joslās

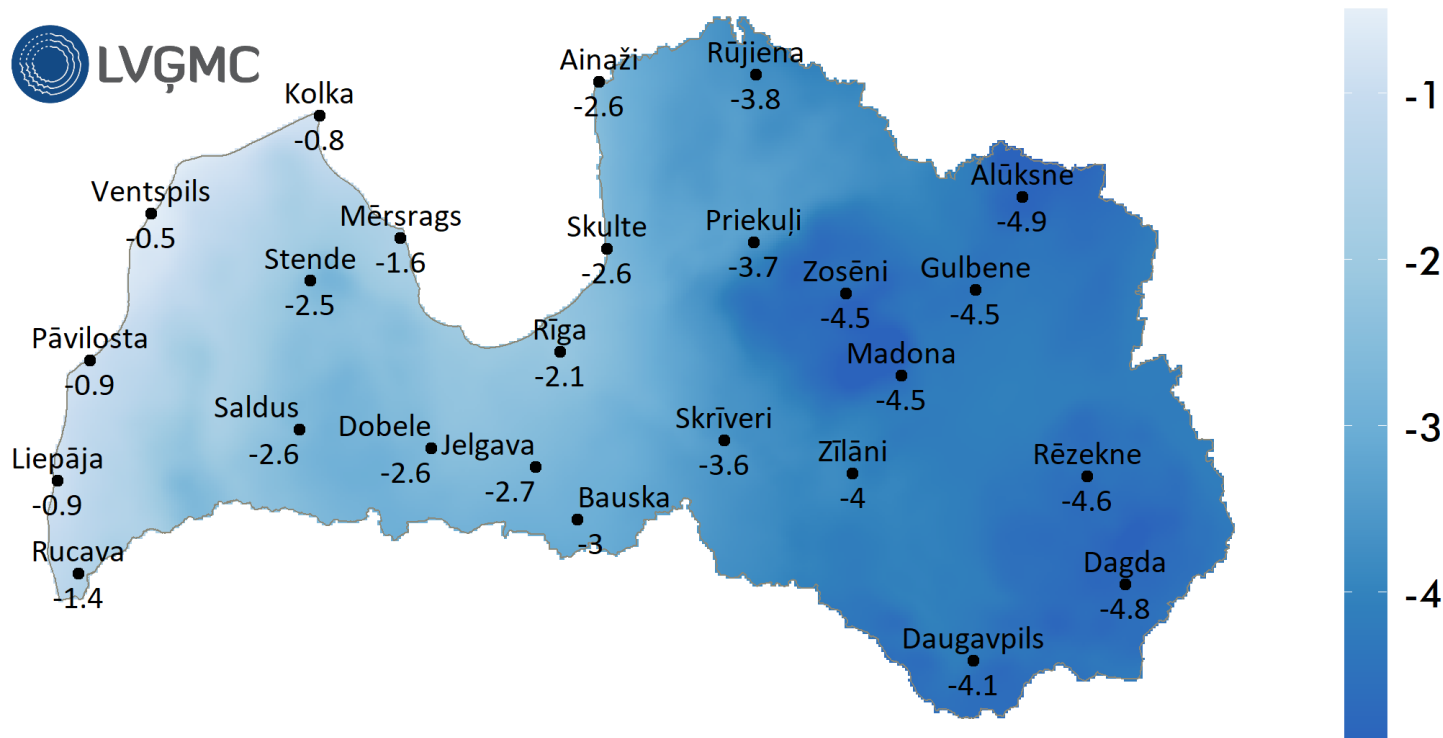
Klimata josla	Janvāris (gaisa masas)	Jūlijs (gaisa masas)
Arktiskā		
Subarktiskā		
Mērenā		
Subtropu		
Tropu		
Subekvatoriālā		
Ekvatoriālā		
Subekvatoriālā		
Tropu		
Subtropu		
Mērenā		
Subantarktiskā		
Antarktiskā		

Klimata joslas

Klimata josla	Gaisa masas		Gaisa temperatūra, grādi pēc Celsija		Nokrišņu daudzums, mm
	I	VII	I	VII	
Arktiskā	A	A	-30	0	100
Subarktiskā	A	M			
Mērenā	M	M	-5	15	500-1000
Subtropu	M	T			
Tropu	T	T	15	25	200
Subekvatoriālā	T	E			
Ekvatoriālā	E	E	26	26	2000-3000
Subekvatoriālā	E	T			
Tropu	T	T	25	15	200
Subtropu	T	M			
Mērenā	M	M	15	-5	500-1000
Subantarktiskā	M	A			
Antarktiskā	A	A	-10	-40	100

Izdales materiāls

“Nepareizais” un pareizais uzdevums.

Janvāra vidējā diennakts gaisa temperatūra (1991.-2020. gads), °C

Domāšanu attīstoši uzdevumi par klimatu (I)

2017. gadā bija ļoti lietains rudens. Vai varam izdarīt secinājumu, ka tās ir klimata pārmaiņas?

Ja vēlaties baudīt siltu un sausu laiku, tad kuros mēnešos būtu jābrauc uz Itāliju?

Vai Latvijā iespējamās arī kādas citas gaisa masas (vai arī vienīgi – mērenās)?

Kurā gadalaikā Zambezi upē (Āfrikā) ir augstākais ūdenslīmenis?

Kāpēc Latvijā lielākais nokrišņu daudzums ir augstieņu rietumu nogāzēs?

Kāpēc Āfrikas dienvidos izveidojies Namiba tuksnesis, bet Dienvidamerikas rietumos – Atakamas tuksnesis?

Domāšanu attīstoši uzdevumi par klimatu (II)

Kura zinātnes joma senāka – meteoroloģija vai klimatoloģija?

Tropu klimata joslā izveidojušies tuksneši. Bet vietām sastopami arī lietusmeži. Kādiem apstākļiem jābūt, lai tropu klimata joslā augtu lietusmeži?

Viens no iespējamajiem risinājumiem dzeramā ūdens trūkuma problēmai – ledāju kausēšana un izmantošana pārtikā. Kādēļ saka, ka šāds risinājums „padzirdīs dažus, bet noslīcinās daudzus”?

Kādēļ nav pareizi teikt, ka temperatūras pieaugums par 0,6 grādiem 50 gadu laikā ir neliels?

Vai globālajām klimata pārmaiņām (gaisa temperatūras pieaugumam) Latvijā ir arī kādas pozitīvas iezīmes?

Domāšanu attīstoši uzdevumi par klimatu (III)

Kāpēc pasātu vēji ziemeļu puslodē pūš no ZA, nevis no Z?

Kā ozona slāņa noārdīšanās (ozona caurums) ietekmē klimata pārmaiņas?

Daži avoti norāda, ka Antarktīdā zemākā novērotā gaisa temperatūra ir -93,2 grādi. Tikmēr Oimjakonā (Krievija) fiksēti -67,7 grādi. Kāpēc Oimjakonas gaisa temperatūru daudzi klimatologi uzskata par zemāku?

Kāpēc vasarā saulainā laikā gaisa temperatūra paaugstinās, bet ziemā – pazeminās?

Vai taisnība ik vakaru laika ziņās dzirdētajam – „Saule rīt sasildīs gaisu...”

Kāpēc musonu vēji ziemā pūš virzienā no kontinenta uz okeānu?

Domāšanu attīstoši uzdevumi par klimatu (IV)

Kāpēc, kad bezdelīgas lido zemu, saka, ka drīz lietus līs?

Kas ir nozīmīgāks CO₂ avots – cilvēks vai pati daba?

Kurā gadalaikā raksturīgi nokrišņi subekvatoriālajā klimata joslā ziemeļu puslodē un kurā – dienvidu puslodē?

Kāpēc gaisa temperatūra kalna abās nogāzēs vienā un tajā pašā augstumā var būt atšķirīga, ja kalnu šķērsojušas vienas un tās pašas gaisa masas?

Kas mainītos Latvijas klimatā, ja izzustu siltā Golfa straume (Ziemeļatlantijas straumes atzars)?

Kāpēc par sausāko mēnesi Latvijā var uzskatīt vienlaicīgi gan martu, gan maiju?

Kurus vējus var novērot Latvijā – pasātus vai musonus? Kuri no šiem vējiem novērojami ziemā, kuri – vasarā?

Migrāciju daudzveidība

A – Dabas bagātības

B – Darbs

C – Labāka vieta dzīvei

D – Mācību iespējas

E – Patvērums

F – Ģimenes apvienošanās

G – Dienesta

Migrāciju daudzveidība

A – Īslaicīgas

B – 1 mēnesis – nepilns gads

C – Ilglaicīgas

Migrāciju daudzveidība

A – Izbraukšana

B – Iebraukšana

C – atgriešanās

D – Tranzītmigrācija

E – Cirkulārā migrācija

Paldies par uzmanību!
Lai veiksmīga darbošanās!